

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економічної теорії та права

Остапенко О.Г., старший викладач

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Підприємницьке право»

для студентів спеціальності 6.050200 «Менеджмент організацій»

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Харків – 2007

ЗМІСТ

1. Правосуб'єктні передумови реалізації права на заняття підприємництвом
2. Фізичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності
3. Обмеження фізичних осіб у праві на заняття підприємницькою діяльністю
4. Юридичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності
5. Створення юридичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності
6. Види юридичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності

1. ПРАВОСУБ'ЄКТНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ

Суб'єктами підприємницького права виступають носії відповідних суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які можуть самостійно і від свого імені вступати в підприємницькі правовідносини. Згідно ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Однак підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом. Загальне правило встановлює рівність кожного на заняття підприємництвом, а спеціальне – окремі категорії громадян України цим правом не користуються до того моменту поки на них поширюється спеціальний правовий статус. Лише залишення такого статусу відкриває можливість для виникнення підприємницької правоздатності.

Таким чином, Основний Закон надаючи праву на заняття підприємництвом конституційний ранг, тим самим і визначився у підприємницькій правоздатності – здатності мати підприємницькі суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Цивільна правоздатність, на базі якої виникає підприємницька правоздатність, визначається за всіма людьми в незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ч. 2 ст. 24 Конституції України).

Для того щоб особа могла займатись підприємництвом необхідно мати в повному обсязі право- та дієздатність, що передумовлено необхідністю учинення юридичного значимих дій та можливістю нести відповідальність у передбачених законом чи договором випадках. Відомо, що цивільна правоздатність виникає в момент народження та припиняється смертю людини, може у випадках та порядку передбачених законом бути обмежена. Цивільна ж правосуб'єктність юридичних осіб виникає одночасно і пов'язується із її реєстрацією (точніше з моментом отримання свідоцтва про державну реєстрацію), а припинення із ліквідацією – підписанням передаточного (ліквідаційного) балансу. Однак стосовно

підприємництва є цілий ряд специфічних моментів. Вони пов'язані з віком здійснювання юридично-значимих дій, їх змістом, вирішенням питань – чи може така діяльність здійснюватись малолітнім, скажімо єдиним спадкоємцем померлого підприємця, чи можна його вважати таким в тому разі, коли за нього підприємництво здійснює найманий менеджер тощо? Чи успадковується право на заняття підприємництвом тощо?

Суб'єкт підприємницького права одночасно є і суб'єктом інших правових відносин, перш за все цивільних, адміністративних, трудових та інших що передумовлено як самим характером такої діяльності, так і його ціллю й наслідками. Останні проявляються як в цивільно-правових так і публічно-правових обов'язках перед контрагентами, кредиторами, державою в особі її компетентних органів, казни. В силу цього не зовсім вірно категоричне ствердження про те, що поняття суб'єкта підприємницької діяльності визначається тим, що підприємницька діяльність в Україні, реалізуючись в цивільних правовідносинах, регулюється нормами цивільного права; а звідси і суб'єкт підприємництва є одночасно суб'єктом цивільного права. Звичайно, важко спорити із тим, що саме цивільне право є основою приватного права і визначає сутність підприємницьких відносин. Але не тільки їх, бо суб'єкт цивільних правовідносин практично автоматично, з моменту його державної реєстрації, підлягає під сферу дії публічного законодавства і розмежовувати їх немає сенсу. Окрім цього будучи суб'єктом підприємництва учасник, наприклад, повного товариства підпадає і під сферу дії трудового законодавства, а для осіб, що приймаються у підприємницькі структури на умовах трудового контракту часто передбачається право на одержання частини прибутку. Держава в особі уповноважених на те органів здійснює управління суб'єктами підприємництва, наприклад контролює їх діяльність.

Суб'єкт – підприємець як фізична особа свою діяльність може реалізовувати лише в тому разі, коли він в повній мірі є носієм цивільної правосуб'єктності, бо саме він в якості такого повинен укладати цивільно-правові угоди (правочини) – підприємницькі договори (контракти), а значить і бути спроможним мати юридичні обов'язки та відповідати за їх порушення.

Правоздатність будь-якого суб'єкта права може бути *загальною* та *спеціальною*. Якщо загальна правоздатність є передумовою для здійснення будь-яких видів діяльності та набуття будь-яких видів не заборонених законом прав, то спеціальна дає можливість здійснювати лише такі види діяльності, які відповідають предмету діяльності даного конкретного суб'єкта. В такій якості він є носієм специфічних лише для нього публічно-правових обов'язків. Підприємницька правоздатність має не загальний, а спеціальний характер, який ще прийнято називати секундарним. Спеціальна правоздатність на відміну від загальної виникає не зразу в момент народження, а лише із досягненням відповідного віку який встановлено законом. Це підтверджується тим, що із смертю власника приватного підприємства діяльність останнього повинна бути припинена. Особа, що є правонаступником померлого і виявила бажання продовжити його справу повинна зареєструватись в якості суб'єкта підприємництва. Але у тому разі успадковується не право на заняття підприємництвом, а лише спадщина (спадкова маса) на основі якої такий спадкоємець в подальшому організовує свій власний бізнес. Стосовно підприємництва традиційно в Росії та в інших країнах використовувалась конструкція спеціальної правоздатності.

Якщо правоздатність як абстрактна можливість до правоволодіння особою може бути реалізована в любий момент, то право на заняття підприємництвом лише з 18 років. Хоча є думки науковців і про те, що цей вік дорівнює 16 рокам. Це передбачено і Цивільним кодексом, оскільки ч. 3 ст. 35 ЦК передбачає, що повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16-річного віку і яка бажає займатись підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди батьків (усиновителів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації як підприємця, а відповідно, і підприємницьку дієздатність.

Особа повинна мати в повному обсязі цивільну дієздатність – здатність своїми діями набувати для себе суб'єктивні права та юридичні обов'язки (ст. 30 ЦК України) і як її необхідні складові елементи – угодоздатність (правочиноздатність) та

деліктоздатність. Важко собі уявити ситуацію укладення підприємницького договору із особою, що не є повністю дієздатною та не може потенційно бути відповідачем по ньому.

Для реалізації права на підприємницьку діяльність слід дотримуватися встановлених законом обмежень:

- пов'язаних із монополією держави на ту чи іншу діяльність (випуск горілчаних напоїв);

- пов'язаних із спеціальними вимогами щодо суб'єкта (наявність, наприклад, в аудитора, повіреного у справах інтелектуальної власності спеціальної освіти);

- пов'язаних із спеціальним правовим статусом особи, наприклад державного службовця;

- пов'язаних із часовими обмеженнями судом, як спеціальної міри захисту суспільства від рецидиву скоєння обмеженими у цьому праві особами правопорушень.

Саме ці вимоги власне і мають суттєве значення під час державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та її подальшої легалізації.

Центральною фігурою в підприємництві є підприємець. Якщо підприємництво – це самостійна ініціатива, систематична на власний ризик діяльність по виробництву товару в будь якій її формі з метою одержання прибутку, то підприємець – це фізична чи юридична особа, що цією діяльністю займається легально. Звичайно, що пріоритети віддаються саме фізичній особі-підприємцю, яка виходячи із наданої їй правової можливості сама визначає, яким видом такої діяльності займатись і в якій правовій формі. В зв'язку з тим, слід мати на увазі, що саме суб'єктивний намір займатись підприємництвом та реальні дії, що направлені на реалізацію підприємницької правоздатності чи по усуненню причин, що стають на перешкоді для цього, в активній чи пасивній поведінці є визначальним для виникнення підприємницької правосуб'єктності. До активних дій відноситься добровільне залишення особою державної служби та статусу державного службовця, клопотання про дострокове погашення судимості, мобілізація свого

майна, розробка бізнес плану. До пасивних – вичікування перебігу встановлених судом чи законом строків, заборони чи обмеження на зайняття підприємництвом,

В літературі підприємець визначається як особа, що вишукує засоби та використовує можливості для організації та управління підприємством і тим самим бере на себе підприємницький ризик, або носій прав і обов'язків по здійсненню самостійної ініціативи систематичної на власний ризик діяльності по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг чи заняттям торгівлею з метою одержання прибутку.

Як перше так і друге визначення не зовсім вдале, бо дозволяє рахувати підприємцем тінювика, спекулянта, нічим не відрізняється від самого підприємництва як юридичної категорії, а то і зовсім громіздке в юриспруденції поняття перш за все призначені для чіткості понятійного апарату і використання їх в подальшому. Підприємцем повинна вважатись особа, що в установлених законодавством правочинах реалізувала конституційне право на заняття підприємництвом та зареєструвалась в якості такого. Саме законність діяльності підприємця, саме легалізація цієї діяльності і є визначальним моментом, що дозволяє відрізнити легальний бізнес від тіньового.

Суб'єктами підприємництва можуть бути громадяни України, інших держав за умов, що вони не обмежені в праводієздатності, та юридичні особи всіх форм власності. Стосовно останніх це не зовсім вірно, бо не можуть займатись підприємництвом юридичні особи, що діють на підставі закону (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, прокуратура, Конституційний Суд, суди). Втім, деякі заклади державних юридичних осіб, наприклад вищі учбові заклади Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, можуть надавати платні освітянські та інші послуги заінтересованим особам на платній основі. Але свій прибуток вони спрямовують на забезпечення своєї діяльності: розширення та зміцнення своєї матеріально-технічної бази, а то і на “затикання дірок” видаткової частини свого фінансування чи відповідного бюджету.

Юридичні особи – суб'єкти підприємництва були наділені спеціальною правосуб'єктністю, яка визначалася законодавством та конкретизувалася їх

установчими документами. За діючим законодавством юридичні особи мають загальну правосуб'єктність. Правосуб'єктність структурних підрозділів підприємств в області підприємницької діяльності визначається самим підприємством. Вони наділяються внутрігосподарською компетенцією і можуть приймати участь лише у тих правовідносинах, що складаються в межах даного підприємства між його підрозділами. В інших відносинах вони приймають участь від імені підприємства.

Компетенція державних органів по регулюванню підприємницької діяльності визначається відповідними законами, Вона залежить від виду державного органу та його правового положення, Галузеві міністерства можуть давати у визначених межах вказівки казенним підприємствам. Щодо адміністрування приватних та колективних, то їх можливості вкрай обмежені.

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть займатись поліпідприємництвом – одночасно бути учасником декількох самостійних підприємницьких структур: створити одночасно декілька приватних підприємств, бути засновником чи учасником декількох корпоративних підприємств. При чому в умовах нестабільності економічного положення, розпорошення інвестицій це сприяє мінімізації ризику.

2. ФІЗИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Суб'єктами підприємництва можуть бути: громадяни України та громадяни інших держав, що не обмежені законом в право– чи дієздатності. Таким чином закон пов'язує можливість реалізації права на підприємництво із наявністю повної правосуб'єктності, хоча із буквального тлумачення закону витікає, що це стосується лише осіб обмежених в праводієздатності, сутність якої полягає в неможливості в повній мірі мати (набувати) юридичні права та обов'язки, В цей же час таке правове положення і в осіб частково чи неповністю дієздатних не говорячи вже про визнаних судом повністю недієздатними. Отже, тільки особи повністю правосуб'єктні можуть займатись підприємницькою діяльністю.

Загальна декларація прав людини (ст. 6) проголошує, що кожна людина має право на визнання її правосуб'єктності. В цей же час люди мають не тільки загальний але і спеціальний та індивідуальний правовий статус.

По спеціальному статусу фізичні особи як суб'єкти підприємництва визначаються чинним законодавством України і поділяються:

- на громадян України;
- громадян чи підданих інших держав (іноземці);
- осіб, що мають подвійне громадянство (підданство);
- осіб без громадянства (апатридів);
- біженців,

Навіть в тому разі коли вони повністю праводієздатні за законодавством України чи іншої держави, для заняття підприємництвом для ряду з них встановлені додаткові певні умови. Так, біженці згідно Закону України “Про біженців” повинні бути легалізовані, одержати посвідчення біженця і лише з цього моменту вправі реалізувати своє право на зайняття підприємництвом. Це стосується і апатридів.

Підприємництво фізичних осіб базується на їх підприємницькій правоздатності – здатності займатись підприємницькою діяльністю і нести відповідні юридичні обов'язки. Разом з тим в літературі теза про підприємницьку правоздатність не підтримується, з чим важко погодитись. Відкидаючи підприємницьку правоздатність як абстрактну можливість правоволодіння лише на тій підставі, що вона у фізичних осіб виникає в момент народження, автори не враховують теорій спеціальної та секундарної правоздатності згідно якої певні види правоздатності (обирати професію, рід занять, місце проживання, укласти шлюб, бути активною стороною в цивільному процесі) виникає не в момент народження, а лише з досягненням відповідного віку.

Оскільки підприємницьке право як комплексна галузь законодавства охоплює собою не тільки цивільно-правові відносини але і управлінські, то для підприємницької правоздатності характерна наявність не тільки приватноправових обов'язків, але і публічно-правових, які не можуть бути штучно відірвані, а складають одне ціле. Втім, ці обов'язки (сплачувати податки, тримати свої вільні

кошти на банківських рахунках тощо) виникають лише в разі реалізації підприємницької правоздатності. Тому не зовсім правильно змішувати суб'єктивне право з правоздатністю. Реалізована правоздатність переходить в наявне суб'єктивне право – забезпечену державою можливість певної поведінки в рамках певного права та конкретних обов'язків. Останні пов'язані із деліктоздатністю – можливістю нести юридичну відповідальність. Підприємництво так чи інакше реалізується не тільки в межах наданих підприємцю прав але і юридичних обов'язків приватноправового чи публічно правового характеру. Останні гарантуються можливістю примусу зі сторони держави до виконання обов'язків і можливістю застосування юридичної відповідальності до осіб, що не виконують чи неналежним чином виконують свої обов'язки, Притягнення до юридичної відповідальності неможливе без правосуб'єктних основ – тобто наявності деліктоздатності.

Підприємницька правосуб'єктність фізичних осіб базується на цивільній праводієздатності але має ряд своїх особливостей, які знайшли своє нормативне відображення в ЦК України, де є глава з назвою “Фізична особа – підприємець”. Характерно, що в ч. 1 ст. 50 підкреслено, що право на заняття підприємницькою діяльністю надається лише фізичній особі з повною дієздатністю. Остання настає лише з 18 років, чи з моменту укладання шлюбу, чи у разі – емансипації. Під емансипацією розуміється об'ява неповнолітнього, що досяг 16 років, за умови що він працює по трудовому договору чи за згоди батьків займається підприємницькою діяльністю, повністю дієздатною. Емансипація здійснюється в такому випадку за рішенням органу опіки та піклування при наявності згоди обох батьків, або суду якщо один з батьків на це згоди не дає. Емансипований неповнолітній повністю набуває правосуб'єктності і батьки, усиновителі та піклувальники не несуть відповідальності по його зобов'язанням. При емансипації повинен враховуватись психофізичний фактор – стан та рівень психічного розвитку особи, та юридичний – здатність нею віддавати звіт своїм діям та правильно їх оцінювати.

Фізична особа, що здійснює своє право на підприємництво, повинна бути зареєстрована у встановленому чинним законодавством порядку як підприємець, в загальному порядку – виконавчим комітетом міської ради чи районними державними

адміністраціями в тому числі в містах Києві та Севастополі. Після такої загальнодержавної реєстрації фізична особа, як підприємець включається до єдиного реєстру фізичних осіб, який відкритий для загального ознайомлення і забезпечує прозорість суб'єктів підприємницької діяльності.

В разі коли фізична особа розпочала підприємництво без державної реєстрації, уклавши відповідні договори (закупила оптом партію товару з метою її подальшої реалізації, уклала договір оренди тощо) вона не має права їх реалізувати як підприємець за тих міркувань що вона не легалізована, навіть і у тому разі, коли процедура легалізації (реєстрації) нею порушена, але на законних підставах реєстраційними органами в ній відмовлено. По укладеним договорам така особа несе повну відповідальність в межах загальної правосуб'єктності. Фізичні особи, що реалізували своє право на зайняття підприємницькою діяльністю прийнято називати *індивідуальними підприємцями*.

Цей термін встановився на початку 90-х років із прийняттям низки нормативних актів про індивідуальну трудову діяльність громадян. Вони діють використовуючи майно, що належить їм на праві приватної (індивідуальної) власності, виключно за своєю ініціативою та на свій ризик.

Реалізувавши своє право на підприємництво фізична особа повинна дотримуватись відповідних умов її здійснення: не порушувати законодавства, законних прав та інтересів інших осіб, дотримуватись моральних засад суспільства, не використовувати свої цивільні права з метою обмеження конкуренції та зловживання домінуючим становищем на ринку, не скоювати дій, що вчиняються виключно з наміром заподіяти шкоду іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Наявність вказаних зловживань може стати підставою для анулювання проведеної реєстрації.

Для ряду фізичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності встановлюються певні особливості. Так, голова селянського (фермерського) господарства, яке не є юридичною особою, займається підприємництвом від імені всіх осіб.

В деяких випадках, як вже вказувалось, стосовно зайняття передбаченими законом видами підприємницької діяльності, для фізичних осіб встановлені спеціальні додаткові вимоги щодо їх фаху та кваліфікації.

3. ОБМЕЖЕННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ПРАВІ НА ЗАНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Фізичні особи за загальним правилом самостійно здійснюють вибір своєї діяльності в тому числі і на зайняття підприємництвом. Тому *особи, що не мають повної дієздатності не можуть займатися підприємницькою діяльністю*. Заборони та обмеження в такому праві безпосередньо встановлюються самим законом. Обмеження можуть бути різними формами *заборони*.

Не допускається заняття підприємницькою діяльністю наступних категорій громадян: військовослужбовців, посадових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, а також органів державної влади та управління, що призначені здійснювати контроль за діяльністю підприємств. Спеціальним законодавством України, що регулює цей чи інший напрям діяльності державних органів та їх посадових осіб ці положення продубльовані і більш чітко окреслені в Законі України “Про державну службу”. Характерно, що такі заборони дублюються і в спеціальних законах України “Про міліцію”, “Про прокуратуру” та ін. Так, Указом Президента України “Про деякі питання проходження служби в органах державної виконавчої влади” від 27 травня 1993 р. заборонено займатись підприємницькою діяльністю безпосередньо або через посередників посадовим особам адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерств, інших центральних органів державної і виконавчої влади і місцевих державних адміністрацій.

Така заборона продиктована необхідністю зосередження службовців на посадовій діяльності, усунення можливостей для корупції та зловживань.

Втім законодавством дозволяється робота у вільний від основної роботи час, а для вказаних категорій – заняття педагогічною та науковою діяльністю чи іншою творчою діяльністю і мати та реалізовувати права інтелектуальної власності.,

Державні службовці можуть бути власниками цінних паперів, і тому числі акцій, по суті стати членом акціонерного товариства, що розглядається як спосіб реалізації права на підприємництво. Однак по виду акціонерних товариств та виду акцій ця участь визначається рамками відкритого акціонерного товариства та простими акціями. Така заборона для даної категорії громадян на заняття підприємницькою діяльністю відносна і зводиться лише до пасивної участі рядового акціонера. Входити в керівні та контрольні органи вони не можуть. Виникає питання – може такий акціонер за певний час при дбати значну частину чи контрольний пакет акцій? Заборон стосовно такої діяльності чинним законодавством не встановлено. В зв'язку тим на фізичних осіб, основна діяльність яких не є підприємницькою але вони все ж таки займаються ним в рамках, що не заборонені за коном, поширюється дія законодавства про підприємництво.

Заборона на заняття підприємницькою діяльністю поширюється і на осіб, що прямо не підпадають під поняття державного службовця (особи, що від імені держави виконує її функції). Так, Декрет Кабінету Міністрів України “Про впорядкування діяльності суб’єктів підприємницької діяльності створених за участю державних підприємств” від 31 грудня 1992 р. № 24-92, заборонено безпосередньо займатись підприємницькою діяльністю керівникам, заступникам керівників державних підприємств, установ і організацій, їх структурних підрозділів.

Якщо така заборона прямо встановлена у зв'язку із спеціальним статусом фізичної особи (громадянина), то інші обмеження пов'язані з індивідуальним правовим статусом і застосуванням до особи, що вчинила правопорушення, спеціальних мір захисту інтересів держави, громадянського суспільства та його членів. Особи, яким суд заборонив займатись певною діяльністю, не можуть бути зареєстровані як підприємці з правом здійснення такого виду діяльності, стосовно якого і встановлена заборона до закінчення строку, винесеного вирокком суду. Таке

обмеження не може бути більше 5 років. Обмеження виду діяльності що прямо вказана вироком суду, не забороняє займатись іншим видом діяльності.

Особи, що мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво ті інші корисливі злочини не можуть бути зареєстровані як підприємці не можуть виступати співзасновниками підприємницьких організацій, а також займати в підприємницьких товариствах та союзах (об'єднаннях) керівні посади та посади, пов'язані із матеріальною відповідальністю.

Здійснення того чи іншого виду діяльності підприємцем пов'язано із необхідністю її легалізації у встановленому законом порядку, що в свою чергу йде через реєстрацію, ліцензування, патентування.

4. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підприємництво юридичних осіб є більш складною організаційною формою фізичних чи інших юридичних осіб.

Юридичною особою визначаються організації, які мають відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнові і особисті немайнові права, нести обов'язки, бути відповідачами і позивачами в суді.

Юридична особа в цивільному праві – спеціальна правова конструкція, що дозволяє установам, організаціям і підприємствам брати участь в товарообігу, від свого імені набувати права та обов'язки. Юридичні особи як суб'єкти підприємництва мають свої ознаки, як характерні так і спеціальні чи формальні. До ознак юридичної особи традиційно відноситься:

А. Організаційна єдність. Не дивлячись на те, що людський склад та майно юридичної особи структуроване, що відображається в статуті, але в правовідносинах юридична особа виступає як одне ціле, Негативні наслідки невмілого

підприємництва та прорахунки в його здійсненні безпосередньо виникають і займають інтереси кожного члена трудового колективу чи співзасновника;

Б. *Наявність відокремленого майна* юридичної особи проявляється в тому, що наявне її майно відособлене від майна засновників, інших юридичних осіб та держави. Держава гарантує недоторканність майна та забезпечує захист права власності підприємця. Вилучення державою у підприємця його основних та зворотних фондів і іншого використовуваного ним майна не допускається за виключенням випадків, передбачених законодавством України. Заподіяні підприємцю збитки внаслідок порушення його майнових прав громадянами, юридичними особами чи державними органами відшкодовуються згідно чинного законодавства.

Паї чи внески в статутний фонд корпоративної юридичної особи відособлюються і їх вкладник має лише майнові права. Майнова відокремленість юридичної особи проявляється в самостійності балансу.

В. Юридична особа *самостійно виступає в правовідносинах* від свого власного імені набуваючи майнові і особисті немайнові права та юридичні обов'язки.

Г. Юридична особа виступає і в якості сторони процесуальних відносин, може бути позивачем стосовно своїх боржників і відповідно відповідачем перед своїм кредитором, в тому числі і нести юридичну відповідальність.

Формальна ознака юридичної особи полягає в тому, що вона повинна бути легалізована як суб'єкт підприємництва і зареєстрована, одержати необхідні ліцензії, торговельні патенти, квоти тощо, Лише така юридична особа може займатись підприємництвом.

З моменту державної реєстрації, а власне одержання свідоцтва про таку реєстрацію, у юридичної особи, як суб'єкта підприємництва і виникає правосуб'єктність. Праводієдатність юридичної особи на відміну від фізичної особи виникає одночасно і носить специфічний характер. Окрім цього дієдатність юридичної особи виникає не зразу ж із реєстрації, а перманентно і лише за умови ліцензування того виду діяльності, який передбачений законом.

Як правило комерційні юридичні особи в своїх статутах передбачають доволі широкий спектр видів підприємницької діяльності. Однак реально займатись такими видами діяльності вони можуть лише за умови одержання ліцензій. Виключення полягає в деяких видах діяльності, що не потребують ліцензування. Чим більше дозволів тим ширша правосуб'єктність із засновників чи місцезнаходженням будівлі що підтверджується відповідними правоустановчими документами.

Юридичні особи як учасники підприємницьких а рівно інших правовідносин мають ряд індивідуальних ознак. До них відноситься:

1. *Найменування*, яке повинно відображати форму власності, а для приватного підприємства і вказівку на самого власника, організаційно-правову форму та її різновид. Не допускається використання в найменуванні таких назв, що становлять об'єкт права інтелектуальної власності, є державними символами чи загальноживаними термінами. Виходячи із принципів гуманності, моральності не припустимо використання нецензурних виразів. За загальним правилом назви повинні бути на державній мові, однак в місцях компактного проживання некорінного населення підлягають реєстрації підприємницькі структури із назвами на мові переважної частини населення регіону. Юридичні особи, що засновані іноземними фізичними та юридичними особами, можуть називатись на мові засновника, це ж стосується їх філій, представництв чи дочірніх підприємств. Деякі юридичні особи повинні вказувати і на напрямок діяльності - довірчі, інвестиційні, дистриб'ютерні тощо. В інших випадках повинен віддаватись пріоритет державній мові в назвах комерційних юридичних осіб.

2. *Місце розташування* юридичної особи визначається за місцем проживання одного із засновників. Якщо на момент реєстрації є нерухомість, то – за її місцем знаходження. Вищий же орган - збори корпоративних юридичних осіб можуть збиратись і працювати поза місцем розташування підприємця. Через місцезнаходження юридичної особи здійснюється його легалізація, будуються взаємовідносини із контрагентами, державою в особі її органів, органами місцевого самоврядування, контрольними органами. Місцезнаходження підприємця є атрибутом його реквізитів. Зміни місцерозташування юридичної особи є підставою

для перереєстрації, а невиконання останнього може слугувати підставою для відміни державної реєстрації і припинення діяльності юридичної особи.

3. *Печатка, штамп* виготовляються з дозволу органів внутрішніх справ і містять повне найменування юридичної особи, її номер. Гербові печатки можуть мати тільки державні юридичні особи, В цьому разі реєстраційний номер печатки проставляють по обідку печатки. Для недержавних юридичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності реєстраційний номер проставляють в центрі печатки.

4. *Розрахунковий рахунок* відкривається у встановленому порядку в банках і є характерним лише для даної юридичної особи. Суб'єкти підприємництва, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, можуть відкривати і валютні розрахунки.

5. *Статут юридичної особи* як її своєрідний паспорт максимально деталізує ряд попередніх ознак (назву, місцезоташування) і внутрішню структуру, статутний фонд, порядок управління і комплектацію керівних органів тощо.

6. Юридичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності згідно Закону України “Про охорону знаків для товарів та послуг” можуть зареєструвати в Держпатенті України *товарний знак, знак обслуговування, фірмове найменування*.

Товарний знак – позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від подібних товарів і послуг інших осіб. Група підприємців може зареєструвати і колективний знак – товарний знак, призначений для позначення товарів і послуг, що виробляються, або реалізуються чи надаються членами вказаного об'єднання та мають спільні характерні ознаки. Юридична особа підприємець може мати і фірмове найменування чи найменування місця знаходження походження товарів. Право на фірму, право на використання фірмової назви в цивільному обігу відноситься до особистих немайнових прав комерційних організацій і носить абсолютний характер (як любе особисте право воно невід'ємне від самого суб'єкта підприємницької діяльності і може припинятись лише з припиненням юридичної особи). Відповідно до ст.8 Паризької конвенції про охорону промислової власності право на фірмову назву охороняється у всіх державах – учасницях Конвенції на підставі лише самого факту його використання

підприємством. В Україні товарні знаки, знаки для послуг та фірмові найменування підлягають державній реєстрації.

Окрім цих, ознак юридичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності мають ряд спеціальних, які присвоюються їм в процесі легалізації – свій номер в державному реєстрі суб'єктів підприємницької діяльності, коди статистичної звітності, код платника податку.

5. СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Створення юридичних осіб проводиться в розпорядчому, нормативно-явочному, дозвільному та договірному порядку, В залежності від порядку і проводиться створення юридичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності.

Створення юридичних осіб як суб'єктів господарювання розглядається як спеціальне правове поняття господарського права , з чим важко погодитись тому що створення підприємницьких структур є лише одним із випадків створення юридичних осіб взагалі, Тому врят чи коректно цивілістичну категорію переводити у спеціальну.

Втім з авторами цього твердження не можна не погодитись в тім, що *створення* як поняття включає в себе і врегульовані правом умови фактичного виникнення та легітимізації юридичної особи в статусі підприємця. Сюди вносять ряд послідовних дій, завершення яких призводить до заснування юридичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності, цивільного обігу та приватно – і публічноправових обов'язків. До цих дій входить виявлення ініціативи визначення, засновників та їх правового положення, порядку та напрямків діяльності.

Створення юридичних осіб як суб'єктів підприємництва залежить від об'єктивних факторів – необхідності заповнити нішу на ринку товарів чи налагодити виробництво того чи іншого вітчизняного товару, та суб'єктивних причин - вияв волі

на заняття підприємництвом. Основна роль відводиться останньому, бо в його результаті появляється фігура засновника – особи, що згідно з чинним законодавством має право в установленому законом порядку створити юридичну особу як суб'єкта підприємницької діяльності.

Створення суб'єктів підприємництва проходить ряд стадій: *ініціативну, організаційну, легалізаційну*.

Ініціатива виходить від власника – фізичної особи що вирішила реалізувати свою приватизаційну правоздатність чи юридичної особи. На ініціативній стадії необхідно розробити бізнес-план, де детально обґрунтувати економічні, правові, соціальні та інші чинники підприємства. Тут же необхідно провести і маркетингові дослідження та виявити запити потенціального споживача, шляхи виробництва та доведення до споживача товарів та послуг, дослідити стан ринку, зібрати відомості про наявних та можливих конкурентів, недоліки їх продукції, намітити стратегію конкурентної боротьби. На стадії ініціативи важливо пригадати стару як світ приказку: “Не знаючи броду не суйся у воду”. Так, в кінці 1993 р. по даним Мінстату України налічувалось більше 3 млн. малих та середніх підприємств, а на початок 1998 р, лише 1 млн. Причиною припинення діяльності багатьох з них стало не тільки неврівноважена податкова політика та практична відсутність захисту підприємця від тиску з боку посадових осіб державних органів, криміналітету тощо, але і прорахунки на стадії створення. Більшість не витримали конкуренції, зробили серйозні прорахунки в кадровій політиці, побудові маркетингових планів, якщо такі хоча б були, договірній практиці тощо.

Організаційна стадія має свої відмінності в залежності від способу створення юридичної особи та її організаційно-правової форми, виду, форми власності тощо.

Для унітарних юридичних осіб достатньо волевиявлення власника. Державні підприємства створюються в розпорядчому порядку, що виражається в постанові відповідного виконавчого органу чи його нараді. Деякі юридичні особи – Національний банк України створені безпосередньо на підставі закону. При виданні наказу про створення юридичної особи призначається керівник і з ним укладається трудовий контракт. Після цього державній юридичній особі як суб'єкту

підприємництва виділяється відповідна матеріальна база – основні та зворотні кошти чи грошові асигнування для їх придбання.

Створення державних суб'єктів підприємницької діяльності як юридичних осіб на даний час явище вкрай рідке. Скоріше йде мова про роздержавлення існуючих шляхом їх передачі у приватну власність.

Волевиявлення фізичної особи на створення юридичної особи як суб'єкта підприємництва проявляється в практичних діях: виділення коштів, проведення організаційних заходів, підбір штату працівників, укладання від імені фізичної особи угод спрямованих на забезпечення діяльності створюваної юридичної особи тощо. Саме волевиявлення на створення такої підприємницької структури як розпорядження формалізується лише на етапі легалізації – при заповненні реєстраційної картки.

Створення дочірнього підприємства як юридичної особи юридичною особою, якій належить більша доля в статутному фонді та право давати обов'язкові вказівки, виконується на підставі рішення материнської юридичної особи.

Для утворення юридичної особи в дозвільному порядку необхідна згода (дозвіл) відповідного державного органу чи юридичної особи із складу якої виділяється підприємницька структура. Так, поділ підприємницької структури проводиться за згоди власника та за рішенням самої юридичної особи, що ділиться, створення комерційних банків потребує попередньої згоди НБУ, створення комерційних вищих навчальних закладів проводиться за згоди Міністерства освіти, створення аудиторських фірм – Палати аудиторів, Для створення об'єднань комерційних організацій необхідна попередня згода Антимонопольного комітету України. Це ж стосується страхових довірчих товариств. Дозвіл необхідний в тих випадках, коли підприємець здійснює діяльність, що безпосередньо стосується чи впливає на безпеку самої держави, коли його діяльність торкається забезпечення конституційних прав громадян, коли для здійснення того чи/іншого виду діяльності необхідний встановлений певний рівень знань чи кваліфікації (нотаріальні контори, юридичні консультації, лікувальні заклади тощо).

Більшість юридичних осіб як суб'єктів підприємництва мають корпоративний характер (від corporation) – група фізичних чи юридичних осіб що об'єднана спільністю бізнесу). В країнах із розвинутою економікою основна частина (більше 93%) виробництва та реалізації товарів припадає саме на різновиди господарських товариств. Ці підприємці створюються в нормативно-явочному порядку, суть якого полягає в тому, що існує нормативний акт, як правило закон комерції, який визначає правове положення того чи іншого суб'єкта діяльності, порядок їх створення та припинення. Особи що створюють таку юридичну особу, повинні дотриматись вимог чинного законодавства. Це і підлягає перевірці при реєстрації такої корпоративної особи як суб'єкту підприємництва.

В основі створення корпоративних осіб лежить правочин – угода на спільне набуття зміну підприємницьких прав і обов'язків. Ця угода оформляється шляхами:

А. Шляхом голосування на загальних зборах чи шляхом уплати вступних та членських внесків.

Такий спосіб характерний для виробничих кооперативів, котрі організуються за бажанням фізичних осіб на добровільних засадах. Чисельність членів кооперативу не повинна бути меншою 3 осіб. Їх воля на створення кооперативу фіксується в протоколі загальних зборів. На загальних зборах затверджується статут кооперативу, який разом із протоколом зборів в нотаріально завіреному вигляді подається для реєстрації.

5. Шляхом укладання установчого договору фізичними чи юридичними особами, що об'єднують свої матеріальні ресурси, а у випадках, передбачених законом, і власні трудові зусилля для спільного зайняття підприємництвом.,

Установчий (засновницький) договір – консенсуальний цивільно-правовий договір, що регулює відносини між засновниками в процесі створення та діяльності юридичної особи як суб'єкта підприємницької діяльності. По своїй юридичній природі він відноситься до договорів про спільну діяльність. Втім, в літературі висловлена думка про те, що установчий договір є самостійним договірним типом.

В установчому договорі вказується дата і місто його укладання, перераховуються засновники, вказується який по організаційно-правовій формі

суб'єкт створюється і як він буде називатися, його цілі та предмет діяльності з перерахуванням їх напрямків, розмір статутного фонду та порядок його формування як до моменту реєстрації, так і до його повного формування, визначається відповідальність співзасновників за невнесення в статутний фонд коштів, перераховуються підстави для збільшення чи зменшення статутного фонду, а також права та обов'язки співзасновників. В такому договорі також визначаються і права створюваної комерційної структури стосовно переданого майна та власного набутого в ході діяльності, визначається порядок управління ним та компетенція загальних, виконавчих та контрольних органів, порядок внесення змін та доповнень договору. В залежності від конкретного виду підприємницької діяльності, юридичної особи та змісту її діяльності, в установочному договорі вказуються і інші його умови. В кінці установочного договору перераховуються всі засновники і кожен з них, чи його представник ставить власний підпис.

Після укладання установочного договору ведеться розробка статуту, який приймається на загальних зборах чи зборах уповноважених учасників товариства. Статут підписуються не всі учасники-засновники, а лише уповноважені зборами особи – голова та секретар. Як і установчий договір статут відноситься до локальних нормативних актів і визначає правове становище створеної юридичної особи і регулює взаємовідносини між нею та її засновниками. Статут комерційної юридичної особи повинен передбачати наступні реквізити:

- назву юридичної особи із виконанням вище наведених правил;
- предмет та види діяльності;
- місцезнаходження;
- правове положення створеної комерційної структури та її реквізити;
- структуру, в тому числі наявні філіали та представництва;
- розмір статутного фонду, при необхідності порядок його формування та зміни;
- порядок управління юридичною особою із вказівкою компетенції загальних, виконавчих та контрольних органів, а при необхідності і порядок прийняття

легітимних рішень: більшістю, кваліфікованою більшістю, особисто керівником, спільно директоратом, за згоди стратегічного інвестора тощо;

- поділ майна та правове положення створюваних фондів, порядок розподілу витрат, прибутку;

- особливості виробничо-господарської, комерційної, наукової діяльності;

- порядок проведення розрахунків;

- особливості регулювання трудових, соціальних та інших відносин;

- порядок припинення діяльності.

Відповідно до обраної організаційно-правової форми юридичної особи в її статуті повинні бути відображені їх особливості.

Затверджені та нотаріально завірені документи підлягають реєстрації в загальному, а для деяких суб'єктів у спеціальному порядку. Це означає легалізацію суб'єкта підприємництва. З моменту отримання свідоцтва про державну реєстрацію виникає підприємницька правосуб'єктність підприємця.

Не можна забувати, що специфічний порядок створення суб'єктів підприємництва виникає в результаті реорганізації діяльності уже існуючих юридичних осіб. Реорганізація може бути проведена за власною ініціативою, на вимогу санатора чи інвестора за вказівкою державного органу - наприклад, Антимонопольного комітету України.

6. ВИДИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відомо, що юридичні особи в залежності від порядку їх створення або інших підстав, зазначених в законі чи інших правових актах поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. До останніх відносяться організації, створені розпорядчим способом державними органами та органами місцевого самоврядування, або віднесені до цього виду з інших зазначених у законі

чи іншому нормативному акті підстав, і здійснюють функції державного управління, Вони діють на підставі закону і не можуть займатись комерційною діяльністю, але як споживачі товарів чи послуг все ж таки беруть участь у цивільних правовідносинах. Юридичні особи публічного права мають контрольні управлінські чи судові повноваження.

Лише *юридичні особи приватного права* – організації що створюються та управляються на засадах приватної ініціативи виступають як активні учасники цивільного товарного обігу. До комерційних юридичних осіб відносяться ті, метою діяльності яких є одержання прибутку. Організації, які не мають таких цілей, відносяться до некомерційних.

Чинним законодавством можуть бути встановлені окремі винятки участі в підприємстві юридичних осіб публічного права. Так, органи міліції можуть надавати послуги фізичним та юридичним особам по охороні їх майна та особистості, відомчі навчальні заклади Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ можуть надавати платні послуги відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 38 від 20 січня 1997 р., яким затверджено перелік платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами. У випадках передбачених законом допускається також брати участь держави в особі її органів – казни, чи органів місцевого самоврядування в формуванні майна та управлінні юридичних осіб, створюваних разом із приватними особами. Такі юридичні особи прийнято називати *змішаними*, Вони можуть бути створені в процесі приватизації державних підприємств в тому разі, коли держава оставляє за собою частину їх майна чи майнових прав, наприклад акції.

Таким чином юридичні особи бувають *чисто комерційними і відносно комерційними*. Для перших підприємство є основною ціллю їх існування, для других же – це можливість виживання, можливість залучення до свого фінансування позабюджетних коштів і зменшення тиску на державний бюджет. Їх підприємницька діяльність передумовлена перш за все економічним становленням, їх здатністю надати споживачеві конкурентноздатний продукт, зберегти кадровий потенціал та забезпечити його ріст професійної майстерності.

По формі власності, на якій основана діяльність комерційних юридичних осіб, виділяються *приватні*, які основані на власності фізичних осіб чи заснованих ними юридичних осіб та *державні*. В літературі проводиться і більш глибока класифікація: “приватні, колективні, державні, змішані (державно-колективні) тощо, іноземні, міжнародні організації та об’єднання”. З такою класифікацією погодитись важко, оскільки вона не витримує критики ні з точки зору законодавства, де встановлено приватну, державну, колективну та допускаються змішані форми власності (ст. 3 Закону України “Про власність”), ні з точки зору цивілістичної науки де не всі признають існування колективної форми власності. В будь-якому випадку власникам майна може бути юридична особа. З економічної точки зору колективна власність лише вказує на суб’єкта присвоєння.

Державні юридичні особи як суб’єкти підприємницької діяльності мають переваги та монопольне право на виробництво та реалізацію наркотичних речовин, зброї та вибухових речовин, виготовлення цінних паперів та грошових знаків. Всі інші юридичні особи в тому числі змішані, спільні, іноземні чи міжнародні діють на території України як особи приватного права, Лише в рамках таких можна вести річ про види юридичних осіб в рамках форми власності. Так, державні поділяються на *загальнодержавні та комунальні*, приватні на ті, що *основані на власності однієї особи* (приватне підприємство), *двох та більше осіб* (сімейне, спільне), *з іноземними інвестиціями* тощо.

В залежності від складу засновників та організаційно-правової форми виділяються *унітарні* – засновані на власності однієї особи і не залежних від інших фізичних чи юридичних осіб та *корпоративні* – засновані на власності двох та більше фізичних чи юридичних осіб з правом брати участь в управлінні та розподілі прибутків.

Унітарні суб’єкти підприємницької діяльності (підприємства) характеризуються більш жорстким управлінням їх діяльністю, єдністю суб’єкта присвоєння прибутку, неподільністю майна. Відповідно до ст.113 ЦК Російської Федерації унітарними підприємствами можуть бути створені лише державні та муніципальні підприємства. Майно таких підприємств належить їм на праві повного

господарського відання чи оперативного управління. ЦК України не передбачає підприємств, як організаційно-правові форми підприємництва, а лише *товариства та установи*. Під останньою розуміється організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в її управлінні. Установа створюватиметься для досягнення визначної мети та одержання вигоди третіми особами (дестинаторами).

Така конструкція не зовсім вдала, бо страдає головним чином відірваністю власника від самої власності та можливості нею управляти. При тому передбачається обов'язкове створення правління установою, що може складатись із однієї або кількох осіб.

Корпорації визначаються як добровільна організація фізичних та юридичних осіб, пов'язаних взаємними законними зобов'язаннями в цілях створення господарського підприємства. ЦК в ст. 83 ч. 1 товариство визначається як об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створене і однією особою, якщо законом прямо не заборонено. Але в цьому разі відсутні ознаки корпоративності, що по суті означає не корпоративний а унітарний характер. Самі корпорації поділяються на дві групи:

- *господарські товариства* – юридичні особи з поділенням на частки учасників статутним (складеним) капіталом, які можуть створюватись у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства;

- *виробничі кооперативи* – добровільне об'єднання фізичних осіб на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній власній трудовій участі та об'єднанні його членами майнових пайкових внесків.

В останній час з'явилися змішані споживчо-виробничі кооперативи - наприклад, гаражні та гаражно-будівельні кооперативи, які автомобілістам надають послуги по ремонту автомобілів, Так, в Харкові при кожному четвертому такому кооперативі існує авторемонтна майстерня.

В залежності від *прав засновників* можна виділити:

- юридичні особи, на майно яких засновники мають право власності чи інше майнове право. Сюди відносяться підприємства;

- юридичні особи, по відношенню до яких засновники мають зобов'язальні права: *господарські товариства та кооперативи*.

- юридичні особи, по відношенню до яких замовники не мають майнових прав
- об'єднання юридичних осіб як *союзи підприємців*, В залежності від *обсягу майнових прав* можна виділити:

- юридичні особи, що мають право повного господарчого відання. Майно, що є державною власністю і закріплене за державним підприємством, належить йому на праві повного господарчого відання, Здійснюючи це право, підприємство володіє, користується та розпоряджається переданим йому майном і здійснює по відношенні до нього любі дії, що не суперечать закону та цілям діяльності підприємств. Таке ж право, як загальнодержавні підприємства, мають і комунальні;

- юридичні особи що мають право власності. До них відносяться корпорації, приватні, сімейні підприємства.

В залежності від *установчих документів* можна виділити:

- статутні юридичні особи. Для їх реєстрації необхідна наявність статуту та рішення власника про їх створення. Це стосується приватного підприємництва, державного підприємництва;

- договірні особи. Акціонерне товариство, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повне та командитне товариство створюється та діє на підставі установчого договору.

За *напрямами діяльності* розмежовуються промислові, сільськогосподарські (агропромислові) торговельні та інші юридичні особи. Однак оскільки в Україні ще чітко не проведено розподіл сфер праці, то важко виділити правові критерії такого поділу. Більш того, діяльність більшості юридичних осіб суб'єктів підприємництва переплітається.

За *напрямами витрат* одержаної в результаті підприємництва прибутку можна виділити юридичні особи, що діють виключно з метою одержання прибутку і такі що не можуть розподіляти одержаний прибуток між засновниками, а направляти

його на власний розвиток та забезпечення своєї основної діяльності. Так, згідно Закону України “Про об’єднання громадян” політичні партії, об’єднання, в тому числі і профспілки не можуть займатись підприємництвом. Однак у профспілкових організаціях розгалужена система санаторіїв, курортів, будинків відпочинку, готелів, є видавництва, свої друковані засоби. Одержаний в результаті такої діяльності прибуток спрямовується на покриття затрат по основному виду діяльності.

Як правило, всі юридичні особи як суб’єкти підприємництва свої витрати покривають за рахунок прибутку. В цей же час деякі з них, особливо ті що виробляють продукти першої життєвої необхідності, наприклад, хліб, одержують дотації із місцевого або державного бюджету.

Корпоративні юридичні особи можна розрізняти і по союзах їх засновників:

- союз капіталів;
- союз діяльності;
- союз управління;
- союз відповідальності.

Сполучення і варіантність таких союзів має важливе значення для особливості діяльності комерційної юридичної особи.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення суб'єктів підприємницької діяльності та зазначте їх види.
2. Що таке організаційно-правова форма?
3. Визначте переваги та недоліки такої організаційно-правової форми підприємництва як фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності.
4. В чому полягають обмеження у суб'єктному складі при здійсненні підприємницької діяльності?
5. Розкрийте сутність, ознаки та індивідуалізуючі риси юридичної особи (за Цивільним та Господарським кодексами України).
6. Охарактеризуйте порядок створення юридичних осіб за діючим законодавством.